

3 KRONIKA²⁰²² 70

IZ ZGODOVINE LJUTOMERA

70
2022

KRONIKA

kronika.zzds.si/kronika

Iz zgodovine
Ljutomera

Uredil Miha Preinfalk

IZDAJA ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

<https://zzds.si>

Kronika 2022, letnik 70, številka 3 – Iz zgodovine Ljutomera

Odgovorni urednik/ Managing editor:

dr. Miha Preinfalk (Ljubljana)

Tehnična urednica/ Technical editor:

mag. Barbara Šterbenc Svetina (Ljubljana)

Uredniški odbor/ Editorial board:

mag. Sonja Anžič-Kemper (Pforzheim, Nemčija), dr. Aleš Gabrič (Ljubljana),
dr. Stane Granda (Ljubljana), dr. Katarina Keber (Ljubljana), dr. Miha Kosi (Ljubljana),
dr. Harald Krahwinkler (Celovec), Irena Lačen Benedičič (Jesenice),
dr. Tomaž Lazar (Ljubljana), dr. Hrvoje Petrić (Zagreb), dr. Vlasta Stavbar (Maribor),
dr. Imre Szilágy (Budimpešta) in dr. Nadja Terčon (Piran)

Za znanstveno korektnost člankov odgovarjajo avtorji.

© Kronika

Redakcija te številke je bila zaključena:

20. oktobra 2022

Naslednja številka izide/ Next issue:

februar/ February 2023

Prevodi povzetkov/ Translations of Summaries:

Manca Gašperšič - angleščina (English)

Lektoriranje/ Language Editor:

Rok Janežič, Jasmina Muhič

UDK/ UDC:

Breda Pajsar

Uredništvo in uprava/ Address of the editorial board:

Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU / Milko Kos Historical Institute at ZRC SAZU
Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

Letna naročnina/ Annual subscription:

za posameznike/ Individuals 25,00 EUR

za študente in upokojene/ Students and Pensioners 18,00 EUR

za ustanove/ Institutions 30,00 EUR

Cena te številke v prosti prodaji/ Single issue 20,00 EUR

Izdajatelj/ Publisher:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije

Aškerčeva cesta 2

SI-1000 Ljubljana

Transakcijski račun/ Bank Account:

Zveza zgodovinskih društev Slovenije 02010-0012083935

Sofinancirajo/ Financially supported by:

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije/ Slovenian Research Agency
ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa/ ZRC SAZU, Milko Kos Historical Institute

Izid te številke so finančno podprli tudi:

Občina Ljutomer, Cleangrad, Krim, Filipič Srečko Transport, Teleing gradnje,

Avto Rajh, Makoter d. o. o. in M-Energetika.

ZRC SAZU
Zgodovinski inštitut
Milka Kosa

FILIPČ SREČKO
transport d.o.o.

TELEING
GRADNJE d.o.o.

CLEANGRAD

MAKOTER d.o.o.

m-energetika
energija za našo prihodnost

Računalniški prelom/ Typesetting:

Medit d.o.o.

Tisk/ Printed by:

Fotolito Dolenc d.o.o.

Naklada/ Print run:

420 izvodov/ copies

Revija Kronika je vključena v podatkovno bazo/ Kronika is indexed in:

Scopus; Historical Abstracts, ABC-CLIO; MLA International Bibliography; PubMed; ERIH Plus; Bibliography of the History of Art.

Na naslovni strani/ Front cover: Vladimir Potočnik: Ljutomer, olje na platno (oil painting), 2011, 100 x 150 cm (RKD 264, inv. št. 193)

Na zadnji strani/ Back cover: Grb Ljutomera / Coat of Arms of Ljutomer (RKD Občine Ljutomer, evid. list 251).

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

94(497.4Ljutomer)(082)

IZ zgodovine Ljutomera / uredil Miha Preinfalk ; [prevodi povzetkov Manca Gašperšič - angleščina]. - Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 2022. - (Kronika, ISSN 0023-4923 ; letn. 70, št. 3)

ISBN 978-961-6777-30-8
COBISS.SI-ID 127614979

40. zborovanje Zveze zgodovinskih društev Slovenije Izzivi slovenskega zgodovinopisja v 21. stoletju

Vljudno vabljeni na **40. zborovanje slovenskih zgodovinarjev, ki bo potekalo 19. in 20. aprila 2023, v Novi Gorici**. Glede na to, da gre za jubilejno zborovanje, smo z organizacijo počakali na čas, ko močno upamo, da nam epidemija ne bo preprečila izvedbe dogodka v živo.

Poleg sodelujočih, ki se boste zborovanja udeležili s prispevki, prijazno vabljeni tudi vsi, ki bi se zborovanja želeli udeležiti le kot poslušalci in sodelujoči v diskusijah, ki bodo sledile posameznim prispevkom. V slednjem primeru se prijavite z e-pošto na info.zzds@gmail.com, **do 20. februarja 2023**.

Veselimo se vsebinsko in metodološko bogatega jubilejnega zborovanja, ki bo, tako si želimo, obravnavalo vsa zgodovinska obdobja!

Kotizacija za zborovanje znaša 60 evrov, v zadnjem mesecu pred zborovanjem pa 70 evrov; vključevala bo tudi osvežitev med odmori. Plačilo kotizacije bo mogoče od 30. januarja 2023 dalje. O tehničnih podrobnostih glede plačila vas bomo pravočasno obvestili na spletni strani Zveze zgodovinskih društev Slovenije (<https://zzds.si/>) in prek zgo-liste.

Vodstvo ZZDS

KAZALO

Razprave

Miha Preinfalk:	Ljutomer – majhna, a samozavestna prestolnica Prlekije.....	495
	Ljutomer – a small yet confident capital of Prlekija	497
Martin Bele:	Ljutomer v srednjem veku	499
Andrej Hozjan:	Posestne razmere na Ljutomerskem do razpusta zemljiških gospostev (1848).....	511
Tomaž Markovič:	Delitev zemljiške posesti Tomaža Ignaca barona Mauerburga v okolici Ljutomera	549
Boris Golec:	Hišna posest v trgu Ljutomer od njegovih začetkov do franciscejskega katastra	561
Igor Sapač:	Grad (Gornji) Ljutomer. Arhitekturnozgodovinski oris	611
Igor Sapač:	Grad Branek. Arhitekturnozgodovinski oris	659
Mojca Horvat:	Arhivski fond Magistrat Ljutomer (1535–1914)	739
Boris Golec:	Ne Murat in ne Pašič, pokristjanjeni Turki so bili drugi Lotmeržani	757
Metoda Kemperl:	Župnijska cerkev v Ljutomeru in zgodnjebaročna sakralna arhitektura v Prlekiji	765
Simona Kostanjšek Brglez, Boštjan Roškar:	Baročna oprema ljutomerske cerkve sv. Janeza Krstnika	783
Lilijana Urlep:	Slomšek Ljutomera ni obiskal samo enkrat, ampak dvakrat	797
Nina Ditmajer:	Franc Cvetko – slovenski Cicero	809
Tomaž Markovič:	Obrt v Ljutomeru skozi čas	819
Miha Šimac:	Ljutomerska fara v veliki vojni: paberki iz Nadškofijskega arhiva Maribor in časopisnih notic	839
Branko Vnuk:	Opus ljutomerskega slikarja Romana Fekonje (1868–1910) v luči časopisnih in drugih virov	857
Klemen Kocjančič:	»Najhujše zlo v Prlekiji«: <i>Polizei-Reiter-Abteilung Serbien</i> v Ljutomeru in okolici	895
Bogdan Kolar:	Ljutomerčan Jakob Kolarič – organizator in povezovalac Slovencev v Torontu.....	909
Matija Zorn, Peter Mikša:	Mejniki na štajersko-ogrski meji – nekaj primerov iz Občine Ljutomer in okolice.....	921
Klemen Kocjančič:	Ljutomer med slovensko osamosvojitveno vojno leta 1991	933
Srečko Pavličič:	Ali ste vedeli, da	947

Po razstavah

Splošna muzejska zbirka Ljutomer in Galerija
Ante Trstenjak (*Tomaž Markovič*)955

Gradivo

Domoznanska dejavnost Splošne knjižnice
Ljutomer (*Jasna Branka Staman*)961

Ocene in poročila

Ivan Rihtarič: Okraj Ljutomer 1945–1950.
Upravno-politična in gospodarska skica
(*Boštjan Zajšek*)967

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 341.222(439.5)

DOI: <https://doi.org/10.56420/Kronika.70.3.18>

Prejeto: 27. 8. 2022

Matija Zorn

izr. prof. dr., znanstveni svetnik, ZRC SAZU, Geografski inštitut Antona Melika, Novi trg 2, SI-1000 Ljubljana

E-pošta: matija.zorn@zrc-sazu.si

ORCID: 0000-0002-5788-018X

Peter Mikša

doc. dr., Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovino, Aškerčeva cesta 2, SI-1000 Ljubljana

E-pošta: peter.miksa@ff.uni-lj.si

ORCID: 0000-0001-8336-0957

Mejniki na štajersko-ogrski meji – nekaj primerov iz Občine Ljutomer in okolice*

IZVLEČEK

Mejni kamni (mejniki) so fizične oznake, ki označujejo kopensko mejo, predvsem njene spremembe. Pogosto stojijo na posebej vidnih mestih, opremljeni pa so z različnimi informacijami. Uporabljamo jih tako za označevanje meja med državami ter administrativnimi enotami na različnih ravneh znotraj držav kot tudi za označevanje zasebnih zemljišč. Na območju nekdanje Habsburške monarhije najdemo številne mejne kamne, ki so na primer označevali posestne meje gospostev, dominikalne in cerkvene posesti ter administrativne, med njimi deželne meje. V prispevku se osredotočamo na slednje, in sicer na mejne kamne, ki so do konca prve svetovne vojne označevali »slovenski« del meje med Štajersko in Ogrsko, predvsem na širšem območju Občine Ljutomer. Ohranjeni mejniki danes ne služijo več prvotnemu namenu, kljub temu pa ponekod sovpadajo z občinskimi in katastrskimi mejami.

KLJUČNE BESEDE

zgodovinska geografija, meje, mejni kamni, kulturna dediščina, Štajerska, Ogrska, Občina Ljutomer

* Prispevek je nastal v okviru nacionalnih raziskovalnih projektov »Napravite mi to deželo nemško ... italijansko ... madžarsko ... hrvaško! Vloga okupacijskih meja v raznarodovalni politiki in življenju slovenskega prebivalstva« (J6-8248), »Ustvarjanje, vzdrževanje, ponovna uporaba: mejne komisije kot ključ za razumevanje sodobnih meja« (J6-2574) ter »Rapalska meja: četrto stoletja obstoja in stoletje dediščine ter spomina« (J6-3124), ki jih financira Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS). Prispeva tudi k nacionalnim raziskovalnim programom »Slovenska zgodovina« (P6-0235) in »Geografija Slovenije« (P6-0101), ki ju prav tako financira ARRS. Za pregled besedila in pomoč pri preverjanju krajevnih podatkov se avtorja zahvaljujeva Srečku Pavličiču s Pristave pri Ljutomeru. Za preverjanje krajevnih podatkov se zahvaljujeva tudi Rajku Mlinariču (Geodetska uprava Republike Slovenije, Geodetska pisarna Ljutomer).

ABSTRACT

BOUNDARY STONES ON THE BORDER BETWEEN THE DUCHY OF STYRIA
AND THE KINGDOM OF HUNGARY. A FEW EXAMPLES FROM THE MUNICIPALITY
OF LJUTOMER AND ITS SURROUNDINGS

Boundary stones are physical markers that identify land borders and above all changes thereto. They are often placed in particularly visible places and inscribed with various kinds of relevant information. They are used for marking borders between countries or between various levels of administrative units within countries as well as for delimiting private landholdings. In the territory of the former Habsburg Monarchy, one can locate many boundary stones that, for example, marked the boundaries of seigniorial, dominical, and church estates as well as administrative and provincial borders. This contribution presents the latter, that is, boundary stones that marked the "Slovenian" section of the border which separated the Duchy of Styria and the Kingdom of Hungary until the end of the First World War, with a particular focus on the wider area of the Municipality of Ljutomer. Although these boundary stones no longer serve their original purpose, in some areas they still coincide with municipal and cadastral boundaries.

KEY WORDS

historical geography, borders, boundary stones, cultural heritage, Duchy of Styria, Kingdom of Hungary, Municipality of Ljutomer

Uvod

Meje in mejne oznake so osnova za upravne oziroma zemljiške razdelitve, bodisi med državami bodisi znotraj držav.¹ Če mejo na načrtih in zemljevidih predstavlja narisana linija, v naravi za razmejitve služijo različne mejne oznake, znamenja.² Te danes sodijo med kulturno dediščino, saj imajo poleg funkcijske tudi pričevalno (na primer podatek o letu postavitve, funkciji razmejitve) in estetsko vrednost, hkrati pa so edini pričevalci zemljiških izmer na terenu.³ Ker so mejna znamenja pogosto stala na bolj izpostavljenih mestih, tj. ob cestah, grapah in vodotokih, se številna bodisi zaradi širitve infrastrukture bodisi zaradi naravnih procesov (na primer bočna erozija vodotokov, preperevanje) niso ohranila. Največ starih mejnih oznak najdemo v gozdovih.⁴

Pred postavitvijo mejnih oznak so bile meje približne in so potekale po naravnih mejah (na primer grape, gozdovi, grebeni, izstopajoča drevesa ali skale). Slo je bolj za mejna območja oziroma mejne pasove kot za natančne mejne linije. Med gospodvi so bile meje zapisane v urbarjih. Ker meje niso bile natančno določene, je prihajalo do številnih mejnih sporov. Kasneje so bile trajnejše mejne oznake postavljene z geodetsko izmero zemljišč in njihovo upodobitvijo na zemljevidih.⁵

Upravna razdelitev slovenskega ozemlja, ki sicer še ni temeljila na pravi geodetski izmeri,⁶ je bila prvič podrobneje prikazana na zemljevidih prve habsburške vojaške izmere iz druge polovice 18. stoletja

v merilu 1 : 28.800.⁷ Kljub nenatančni izmeri imajo zemljevidi ponekod označene deželne in državne mejne oznake (na primer mejni kamni (slika 2), mejni jarki).⁸

Na območju Slovenije so bila zemljišča prvič natančno geodetsko izmerjena v začetku 19. stoletja z vzpostavitvijo zemljiškega (t. i. franciscejskega) katastra v merilu 1 : 2880.⁹ V franciscejskem katastru so meje natančno vrisane, ponekod pa so označene tudi katastrske mejne oznake.¹⁰

V prispevku izmed mejnih oznak obravnavamo mejne kamne,¹¹ ki jih na ozemlju Slovenije najdemo najmanj od rimskih časov.¹² Mejni kameni (mejniki) so fizične oznake, ki označujejo kopensko mejo, predvsem njene spremembe. Pogosto stojijo na posebej vidnih mestih, opremljeni pa so tudi z različnimi informacijami (na primer okrajšava imetnika meje, datum vzpostavitve). Uporabljamo jih tako za označevanje meja med državami ter administrativnimi enotami na različnih ravneh znotraj države kot tudi za označevanje zasebnih zemljišč.¹³ Na začetku so bili mejni kamni neobdelani kosi kamnine in brez oznak, pretežno iz kamninskega gradiva iz okolice. Kasneje postanejo obdelani in različnih oblik ter ne nujno iz »domačega« kamna, dobijo pa tudi različne oznake (od poznega srednjega veka). Kvadratasta oblika mejnih kamnov se pojavi v poznem srednjem veku, kasneje pa dobijo pravo geometrijsko obliko z zglednimi površinami.¹⁴ Ne glede na starost jim je skupno,

¹ Waldhäusl et al., *Sind das landsweite*, str. 538.

² Slak et al., *Dediščina katastrov*, str. 84.

³ Kozorog, *Mejna znamenja*, str. 77–78.

⁴ Prav tam, str. 88.

⁵ Zorn in Mikša, *Boundary stones*, str. 234.

⁶ Podobnikar, *Georeferencing*, str. 50–51.

⁷ Zorn, *Jožefinski vojaški*, str. 130.

⁸ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 6, str. 253.

⁹ Kozorog, *Mejna znamenja*, str. 78–79.

¹⁰ Triglav et al., *Stalna geodetska*, str. 304.

¹¹ Prim. Mikša in Zorn, *Stari mejni*.

¹² Šašel Kos, *The boundary stone*.

¹³ Guo, *Cross-Border*, str. 56.

¹⁴ Simmerding, *Grenzzeichen*, str. 101–103.

da kažejo potek meje; stojijo predvsem tam, kjer meja spremeni smer.¹⁵ Od 16. stoletja so bili mejni kamni oštevilčeni. Tako so lahko hitro ugotovili »izgubo« posameznega mejnega kamna.¹⁶

Na območju Habsburške monarhije najdemo številne mejne kamne, ki so na primer označevali posestne meje gospostev, dominikalne in cerkvene posesti ter administrativne, med njimi deželne meje.¹⁷ V prispevku se bomo osredotočili na slednje, in sicer na mejne kamne, ki so do konca prve svetovne vojne označevali »slovenski« del meje med Štajersko in Ogrsko, predvsem na širšem območju Občine Ljutomer. Ti mejniki danes ne služijo več prvotnemu namenu, kljub temu pa ponekod sovpadajo z občinskimi in katastrskimi mejami.

Štajersko-ogrška meja

V grobem je »slovenski« del štajersko-ogrške meje,¹⁸ ki je v skupni dolžini meril okrog 70 kilometrov (preglednica 1), na severnem delu potekal po vodotoku Kučnica/Kutschnitz, ki je danes meja med Slovenijo in Avstrijo, v osrednjem delu po reki Muri, ki je danes v celoti v Sloveniji, v južnem delu pa prek gričevja Slovenskih gor, kjer je danes meja med Slovenijo in Hrvaško (slika 1).

Pretežen del meje je potekal po vodotokih, ki so sicer jasno vidne naravnogeografske ločnice, a lahko zaradi spremenljivega poteka ovirajo trajno administrativno razmejitve, zlasti na ravninskih območjih, kakršni so bregovi Mure, izpostavljeni pogostim poplavam in vijuganju reke. Zato lahko »nestatičnost« vodotokov povzroča razmejitvene težave, saj lahko na primer ena država trdi, da meja poteka po »stari« strugi, druga pa, da meja poteka po »novi« strugi.¹⁹ Na reki Muri se je meja ustalila v prvi polovici 13. stoletja.²⁰ Po njej je vse do razpada Avstro-Ogrske potekala deželna/državna, upravna in večji del obdobja tudi carinska meja, ki je območje slovenske Štajerske razmejevala od današnjega Prekmurja.²¹

Zaradi spreminjanja struge Mure so znani prepiri in tožbe že v prvi polovici 16. stoletja. V začetku 16. stoletja je na primer ogrski plemič tok Mure spremenil tako, da je začela erodirati štajersko stran – spodkopavati njive in ogrožati hiše. Zaradi erozije so na štajerski strani celo izginile tri vasi. Spor je šel tako daleč, da sta obe strani na svojem bregu razporedili vojaške sile.²² Zaradi sporov je moral posredovati celo kralj, ki je, da bi vzpostavil mir, na območje

poslal vojsko. Kasneje so se spori, tudi krvavi, zaradi reke nadaljevali. Tudi v 17. in 18. stoletju so se Štajerci večkrat pritoževali, da Madžari svojevoljno spreminjajo mejo.²³ Reka je svojo strugo neprestano in na »škodo« ene ali druge strani spreminjala tudi naravno zaradi pogostih poplav.²⁴ Zaradi tega se je »povečala« enkrat štajerska, drugič ogrska stran. Posest je v takšnih primerih prešla na lastnika na nasprotnem bregu. S spremembo meje bi se moral spremeniti tudi davek na posest, kar pa se ni zgodilo, tako da so morali na primer štajerski kmetje še vedno plačevati davek na posest, ki pa je zaradi spremenjene struge ležala na nasprotnem bregu.²⁵ Ob veliki poplavi leta 1676 je zaradi novonastale struge reke Mure Ogrska na račun Štajerske pridobila okrog 1500 ha zemljišč.²⁶

Meja je bila končno določena leta 1755, med 20. majem in 1. decembrom. Podložniki gospostev ob Muri so za označbo meje gradili posebne nasipe, ponekod pa so bili postavljeni kamniti mejni kamni (slike 2–7).²⁷

Mejniki

Najstarejši materialni dokaz določitve meje je mejni kamen severovzhodno od naselja Pristava iz leta 1674 (slika 3), ki je bil postavljen v času vladanja Leopolda I. Habsburškega.²⁸ Mejniki je kasneje, v času druge svetovne vojne, stal na meji med Nemčijo in Madžarsko, danes pa stoji ob občinski meji med občinama Ljutomer in Razkrižje (slika 2) oziroma med katastrskima občinama (KO) Pristava in Veščica. Mejniki fizično stoji v Občini Razkrižje (oziroma KO Veščica), ki ga je razglasila za kulturni spomenik lokalnega pomena,²⁹ vpisan pa je tudi v državni Register kulturne dediščine.³⁰

Več mejnih kamnov na območju med omenjenima občinama je ohranjenih iz časa vladanja Marije Terezije iz srede 18. stoletja.³¹ Ti mejniki nosijo letnico 1754 (slika 4). Oštevilčeni in postavljeni naj bi bili tako, da so bili med seboj optično povezani,³² njihova postavitev pa naj bi bila vezana na opravlja-

¹⁵ Philippi, *Grenzsteine*, str. 18–20.

¹⁶ Simmerding, *Grenzzeichen*, str. 106.

¹⁷ Lisec et al., *Mreža meja*, str. 405.

¹⁸ Štih, *Salzburg*, str. 535.

¹⁹ Perko et al., *Changing river*, str. 213.

²⁰ Kos, *Meja proti*, str. 88.

²¹ Kosi, *Slovenski nacionalni*, str. 36.

²² Zelko, *Stoletne razprtije*, str. 24; Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 65.

²³ Kovačič, *Ljutomer*, str. 25; Zelko, *Stoletne razprtije*, str. 25–26; Zelko, *Zgodovina Prekmurja*, str. 68; Hozjan, *Reka Mura*, str. 25.

²⁴ Radovanovič, *Reka Mura*.

²⁵ Čuček, *K problematiki*, str. 117.

²⁶ Radovanovič, *Štajerski del Pomurja*, str. 54. Več o poplavi v: Radovanovič, *Reka Mura*.

²⁷ Kovačič, *Ljutomer*, str. 25.

²⁸ Obstoj mejnikov iz tega obdobja dokazuje tudi poročilo o veliki poplavi leta 1676, ki omenja mejni kamen četrte ure oddaljen od vasi Mota v Občini Ljutomer (Radovanovič, *Reka Mura*, str. 14, 29, 33).

²⁹ Odlok, str. 2848.

³⁰ Evidenčna številka enote dediščine: 20001.

³¹ Damjanovič et al., *Mura*, str. 268.

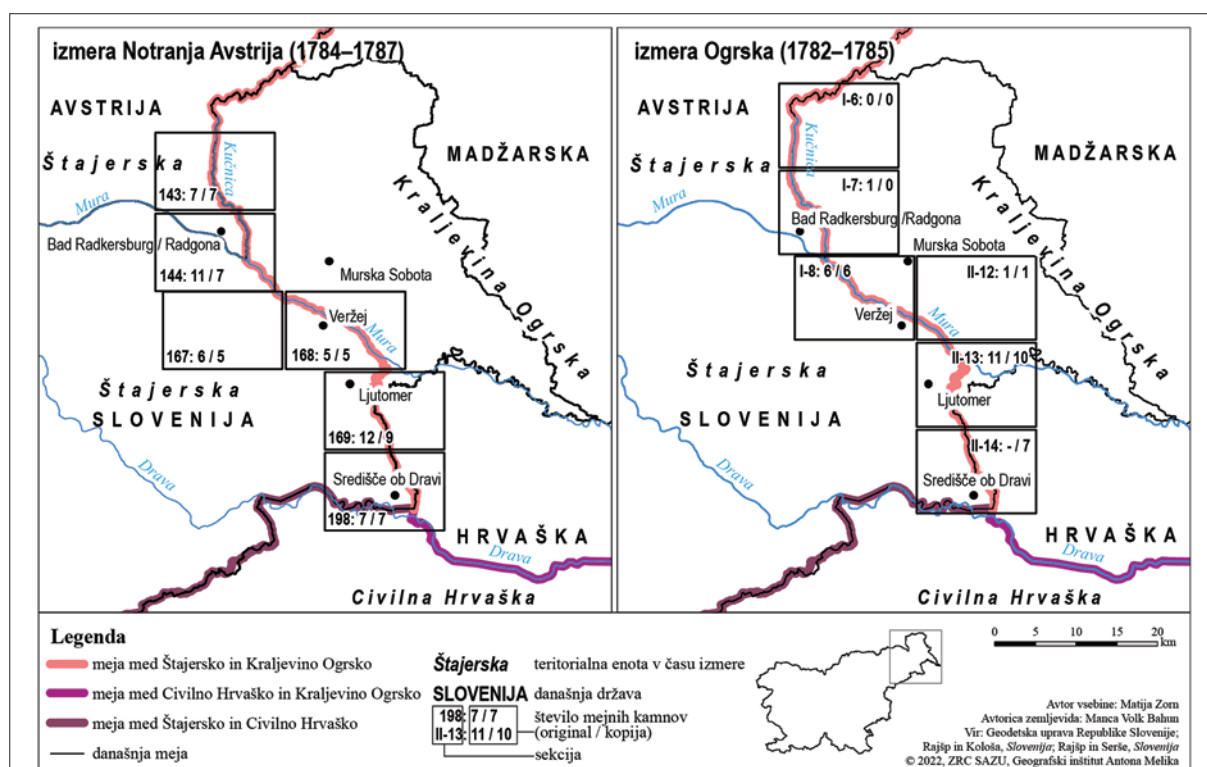
³² Pavličič, *Stari mejniki*, str. 54; Krnc, *Veržejske*, str. 51; Damjanovič et al., *Mura*, str. 269.

Preglednica 1: Mejniki med Štajersko in Ogrsko, označeni na zemljevidih prve habsburške vojaške izmere iz druge polovice 18. stoletja³³ na območju današnje Slovenije (*celotna meja na Muri; **brez odseka na Muri; – podatek ni preverjen). Za vsako sekcijo sta bila izdelana dva zemljevida – original in kopija.

območje opisno (od severa proti jugu)	dolžina (km)	izmera Notranja Avstrija (1784–1787)			izmera Ogrska (1782–1785)		
		sekcija	original	kopija	sekcija	original	kopija
meja pretežno na vodotoku Kučnica; današnja meja med Slovenijo in Avstrijo	26	143	7	7	I-6	0	0
meja pretežno na vodotoku Kučnica; današnja meja med Slovenijo in Avstrijo		144	11	7	I-7	1	0
meja na reki Muri; danes v Sloveniji	30*	167	6	5	I-8	6	6
meja na reki Muri; danes v Sloveniji		168	5	5	II-12	1	1
severni del: meja na reki Muri; danes v Sloveniji	17,5**	169	12	9	II-13	11	10
osrednji in južni del: gričevje Slovenskih goric; današnja meja med Slovenijo in Hrvaško		198	7	7	II-14	–	7
gričevje Slovenskih goric; današnja meja med Slovenijo in Hrvaško							
mejni kamni skupaj			48	40		19	24

nje tlake.³⁴ Domnevno so bili prav ti mejniki v osemdesetih letih 18. stoletja zabeleženi na zemljevidih prve habsburške vojaške izmere (preglednica 1; sliki 1 in 2). Večino teh mejnikov je Mura ob spre-

minjanju struge odnesla, več jih je bilo uničenih tudi zaradi obdelave zemljišč,³⁵ a nekatere najdemo še danes (slike 2–7).³⁶ Ob določitvi meje so pregradili tudi več kilometrov struge ter ustvarili nove kanale,

Slika 1: Pregledni zemljevid sekcij prve habsburške vojaške izmere (iz druge polovice 18. stoletja na območju današnje Slovenije), ki so pokrivala »slovenski« odsek meje med Štajersko in Ogrsko.

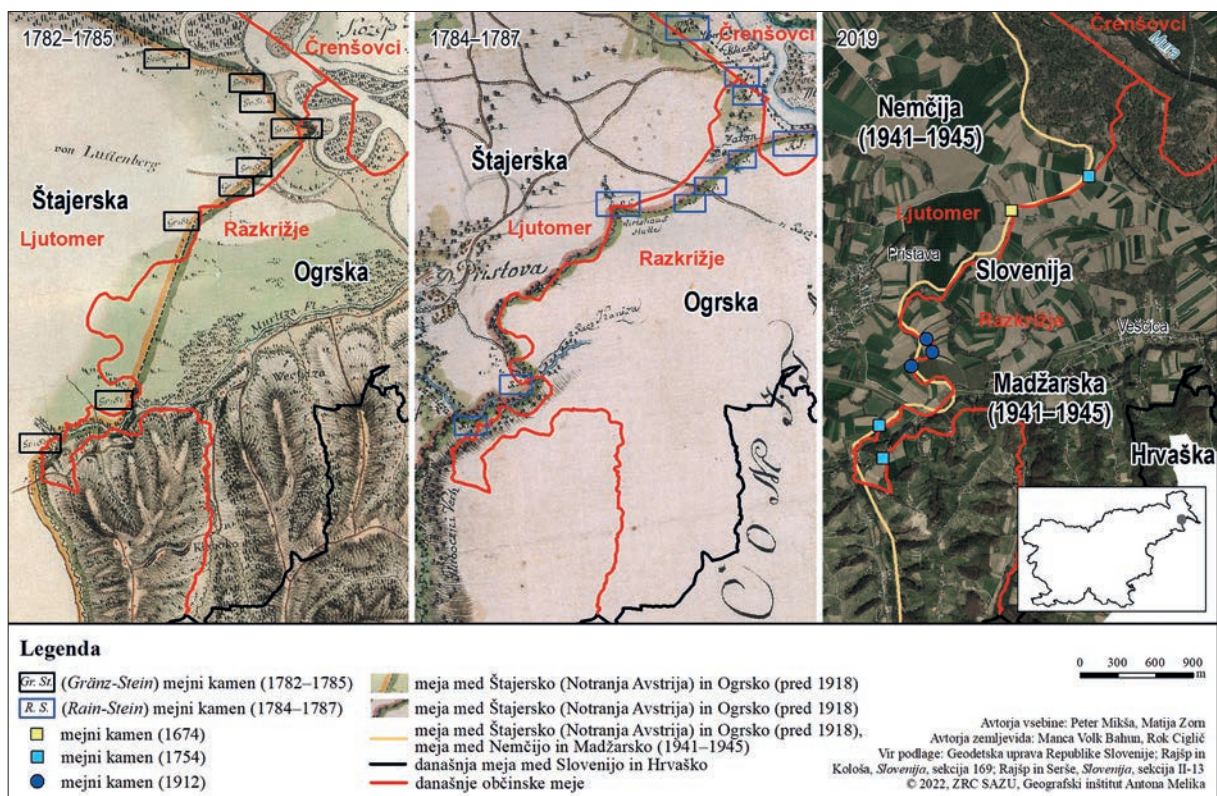
Pri posameznih sekcijah je označeno število mejnikov na originalu in kopiji.

³³ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 6; Rajšp (ur.), *Slovenija*, 7.

³⁴ Pavličič, *Pozdrav*, str. 177.

³⁵ Kovačič, *Ljutomer*, str. 25.

³⁶ Pavličič, *Štari mejniki*, str. 54; Pavličič, *Pozdrav*, str. 177; Ratiznojnik, Na valovih. Kovačič je sredi 20. let prejšnjega

Slika 2: Mejniki med Štajersko in Ogrsko, označeni na zemljevidih prve habsburške vojaške izmere iz druge polovice 18. stoletja na območju meje med današnjima občinama Ljutomer in Razkrižje. Levo je zemljevid, izdelan v okviru kartiranja Kraljevine Ogrske med letoma 1782 in 1785,³⁷ v sredini je zemljevid, izdelan v okviru kartiranja dežel Notranje Avstrije med letoma 1784 in 1787,³⁸ desno pa sodobni ortofoto posnetek³⁹ z označeno mejo med Nemčijo in Madžarsko med drugo svetovno vojno, ki se je naslonila na razmejitve med Štajersko in Ogrsko pred prvo svetovno vojno, kot tudi ohranjeni mejni kamni. Na vseh treh zemljevidih sta označeni tudi sodobna državna meja med Slovenijo in Hrvaško ter občinska meja med občinama Ljutomer in Razkrižje. Nepopolno ujemanje med sodobno občinsko mejo in zgodovinskimi mejami na odseku, kjer se meje prekrivajo, je posledica natančnosti posameznih izmer.

s čimer so se začela prva večja regulacijska dela na reki Muri.⁴⁰

Kot omenjeno, so bili mejni kamni označeni na zemljevidih prve (t. i. jožefinske) habsburške vojaške izmere. V njenem okviru je bila meja med Štajersko in Ogrsko izmerjena (kartirana) dvakrat – najprej v okviru izmere Kraljevine Ogrske med letoma 1782 in 1785 ter pozneje še v okviru izmere dežel Notranje Avstrije med letoma 1784 in 1787 (slika 1 in 2). Kartirano območje je bilo razdeljeno v sekcije, za vsako sekcijo pa sta bila v okviru obeh izmer izdelana

po dva zemljevida, original in kopija oziroma preris originala,⁴¹ ki pa sta se v podrobnostih nekoliko razlikovala. Za vsak del meje so tako na razpolago po štirje zemljevidi. V okviru obeh izmer je bil »slovenski« odsek meje razdeljen v šest sekcij (preglednica 1; slika 1).

V preglednici 1 vidimo, da je bilo v okviru izmere dežel Notranje Avstrije na zemljevidih označeno skupaj približno še enkrat toliko mejnih kamnov kot v okviru izmere Kraljevine Ogrske, razlike pa so tudi med originali in kopijami. V okviru izmere dežel Notranje Avstrije je bil mejni kamen označen na približno 1,5 km meje (na originalu oziroma slaba 2 km na kopiji), v okviru izmere Kraljevine Ogrske pa na približno 3 km (na kopiji).

Na zemljevidih obeh izmer se razlikuje tudi potek rečnih strug; ta je v okviru izmere dežel Notranje

stoletja zapisal: »Končno je za časa Marije Terezije posebna komisija natančno določila meje in postavila mejnike, ki še deloma dandanes stoje, zlasti med Medjimurjem in Štajersko« (Kovačič, Slovenska Štajerska, str. 255).

³⁷ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 7.

³⁸ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 6.

³⁹ Zadnji terenski pregled, dne 13. oktobra 2022, je pokazal, da ostankov mejnega kamna »pri lipah«, ki je na desnem zemljevidu označen najbližje Muri, ni več. Fotografijo mejnega kamna najdemo v: Pavličič, Stari mejniki, str. 54.

⁴⁰ Hozjan, Reka Mura, str. 26.

⁴¹ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 6, str. XXVI; Rajšp (ur.), *Slovenija*, 7, str. XXVIII; Podobnikar, Georeferencing, str. 50.

Slika 3: Mejni kamen med Štajersko in Ogrsko z letnico 1674, ki danes stoji na meji med občinama Ljutomer in Razkrižje (oziroma med KO Pristava in Veščica) severovzhodno od naselja Pristava (pri hiši z naslovom Veščica 39) – levo: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti nekdanji Ogrski oziroma danes Občini Razkrižje (KO Veščica), sredina: na stranski ploskvi mejnega kamna je lepo vidna številka 22, desno: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti nekdanji Štajerski oziroma danes Občini Ljutomer (KO Pristava). Mejni kamen je visok 120 cm, širok po daljši stranici 45 cm in krajši stranici 30 cm.⁴² Mejniki so vpisani v Register kulturne dediščine pod evidenčno številko 20001 (foto: Matija Zorn).

Slika 4: Mejni kamen med Štajersko in Ogrsko z letnico 1754, ki danes stoji na meji med občinama Ljutomer in Razkrižje (oziroma med KO Stročja vas in Veščica) vzhodno od naselja Stročja vas (severno od hiše z naslovom Veščica 33b) – levo: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti nekdanji Ogrski oziroma danes Občini Razkrižje (KO Veščica), sredina: na stranski ploskvi mejnega kamna je lepo vidna številka 5, desno: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti nekdanji Štajerski oziroma danes Občini Ljutomer (KO Stročja vas). Mejni kamen je visok 88 cm,⁴³ širok po daljši stranici 44 cm in krajši stranici 32 cm.⁴⁴ Na ploskvi, obrnjeni proti Ogrski, so nad letnico zapisane črke M. R. H. (Meta Regni Hungariae⁴⁵ oz. konec Kraljevine Ogrske). Mejniki so vpisani v Register kulturne dediščine pod evidenčno številko 20002 (foto: Matija Zorn).

⁴² Pavličič, Stari mejniki, str. 15. Podrobnejši opis mejnika je v: Pavličič, Stari mejniki, str. 54–55.

⁴³ Višina nadzemnega (vidnega) dela. Podzemni del takšnih mejnikov naj bi bil zgolj nekoliko krajši od nadzemnega (Pavličič, Stari mejniki, str. 54).

⁴⁴ Pavličič, Stari mejniki, str. 16.

⁴⁵ Radraststation Zeltling, str. 4. Za razlago kratic glej tudi: Magyarországi, str. 111.

Slika 5: Mejni kamen med Štajersko in Ogrsko z letnico 1754, ki danes stoji v Ljutomeru pred poslopjem okrajnega sodišča. Prvotno je stal v bližini naselja Mota,⁴⁶ na današnje mesto pa je bil postavljen leta 2002⁴⁷ – levo: ploskev mejnega kamna, ki je bila obrnjena proti nekdanji Ogrski, desno: ploskev mejnega kamna, ki je obrnjena proti nekdanji Štajerski. Na ploskvi, obrnjeni proti Štajerski, so nad letnico zapisane črke M. D. S. (Meta Ducatus Styriae⁴⁸ oz. konec Vojvodine Štajerske) (foto: Matija Zorn).

Slika 6: Mejni kamen med Štajersko in Ogrsko, domnevno postavljen leta 1754, ki danes stoji na meji med občinama Ljutomer in Razkrižje (oziroma med KO Globoka in Veščica) vzhodno od naselja Stročja vas (ob hiši z naslovom Veščica 33) – levo: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti Občini Ljutomer (KO Globoka), desno: ploskev mejnega kamna, obrnjena proti Občini Razkrižje (KO Veščica) (foto: Matija Zorn).

⁴⁶ V bližini vodnega zajetja pri Moti (Pavličič, *Pozdrav*, str. 177). Po ustnem viru (Rajko Mlinarič, 17. 10. 2022) je mejni kamen stal na njivi in je oviral kmetovanje; bil je nagnjen. O obstoju mejnih kamnov na tistem območju piše Makovec: »Pri Belelovi domačiji na Spodnjem Krapju, kjer je včasih šla pešpot iz Zgornjega Krapja v Cven, stoji oziroma leži ... kamen-mejnik, visok kakih 70 do 80 cm. Na njem ni zaslediti

nobenih znakov ali napisa, sicer pa je kamen že nekoliko preperel ...« (Makovec, Kaj je, str. 13).

⁴⁷ Slak et al., *Dediščina katastrov*, str. 89; Triglav Čekada et al., *Stalna geodetska*, str. 89.

⁴⁸ Radraststation Zelting, str. 4. Za razlago kratic glej tudi: *Magyarország*, str. 111.

Slika 7: Mejna kamna med Štajersko in Ogrsko z letnico 1754, ki danes stojita v parku pri gradu v Beltincih. Prvotna lokacija mejnih kamnov ni znana, pred grajsko stavbo pa naj bi bila postavljena leta 1994.⁴⁹ Levi mejni kamen je visok približno dva metra, od tega ga je bilo več kot polovica zakopanega v tla. Pri desnem mejnem kamnu je na stranski ploskvi vidna številna oznaka 27, levi mejni kamen pa ima na stranski ploskvi številsko oznako 20 (foto: Matija Zorn).

Avstrije natančnejši in z več podrobnostmi.⁵⁰ Razlikujeta se tudi izrisa mejne črte. Na sliki 2 vidimo, da je deželna meja, ki danes predstavlja mejo med občinama Ljutomer in Razkrižje, v okviru izmere Kraljevine Ogrske izrisana zelo premočrtno, medtem ko v okviru izmere dežel Notranje Avstrije sledi reliefnim značilnostim potoka, ki je predstavljal mejo; posledično se slednja veliko bolj ujema s sodobno občinsko (in tudi katastrsko) mejo. Ob potoku so ohranjeni mejni kamni z letnico 1754 (slika 2), torej iz obdobja, ko so prvič natančneje »zakoličili« mejo, ter mejni kamni z letnico 1912, ko je bila tudi izvedena izmera meje⁵¹ (slika 8).

Mejni kamni so na zemljevidih prve habsburške vojaške izmere označeni ali na sami mejni črti (sliki 2) ali nekoliko vstran, predvsem tam, kjer je meja sledila reki Muri. Na zemljevidu sekcije 167 izmere dežel Notranje Avstrije (za lokacijo gl. sliko 1) so označeni na obeh bregovih reke in na rečnih otočkih,⁵² medtem ko je na zemljevidu sekcije 168, kamor sega tudi severni del občine Ljutomer, meja začrtana na levem (ogorskem) bregu, večina mejnih kamnov pa je na de-

snem (štajerskem) bregu.⁵³ Na komplementarnem zemljevidu sekcije II-12 izmere Kraljevine Ogrske je meja vrisana sredi Murine struge,⁵⁴ bistveno manj je tudi označenih mejnih kamnov. Poleg mejnih kamnov je na zemljevidu sekcije 144 izmere dežel Notranje Avstrije označen suh mejni jarek.⁵⁵

Mejniki med Štajersko in Ogrsko so po prvi svetovni vojni izgubili prvotno vlogo. V severnem delu, tj. na območju reke Kučnice do sotočja z Muro, so jih nadomestili novi mejni kamni med novoustanovljenima Republiko Avstrijo in Kraljevino SHS/Jugoslavijo. Ti mejni kamni danes označujejo mejo med Republiko Avstrijo in Republiko Slovenijo. Na območju reke Mure mejni kamni niso bili več potrebni, saj sta oba bregova reke prišla pod okrilje Kraljevine SHS/Jugoslavije oziroma njene administrativne enote Dravske banovine. V južnem delu, tj. na območju, ki poteka prek gričevja Slovenskih gor, ki je prav tako pripadlo Kraljevini SHS/Jugoslaviji, se je meja spremenila v notranjo administrativno mejo med Dravsko in Savsko (kasneje Hrvaško) banovino, na kateri pa mejni kamni niso bili postavljeni. Na tem odseku »novi« mejni kamni tudi niso bili postavljeni med drugo svetovno vojno, ko je ista linija postala meja med Nemčijo in Madžarsko. Po drugi svetovni vojni je to postala meja med ljudskima/socialističnima republikama Slovenijo in Hrvaško znotraj FLRJ/SFRJ, ki pa ju tudi niso razmejevali mejni kamni.

⁴⁹ Šraj, *Beltinci*, str. 143. Citirani vir navaja, da naj bi mejna kamna izvirala z »državne meje med Madžarsko in Turčijo«, kratico M. D. S. na kamnih pa razlaga kot »*Militaris Districtus Slavoniae*« (Šraj, *Beltinci*, str. 142). S takšno interpretacijo mejnih kamnov se ne moremo strinjati, saj so identični drugim mejnikom z isto letnico in kratico, ki jih najdemo vzdolž štajersko-ogrske meje, npr. v Občini Ljutomer ter ob vodotoku Kučnica.

⁵⁰ Hozjan, *Gornje Prekmurje*, str. 154–155; Hozjan, *Dolnje Prekmurje*, str. 11.

⁵¹ Zadeva, str. 151.

⁵² Hozjan, *Gornje Prekmurje*, str. 155.

⁵³ Hozjan, *Dolnje Prekmurje*, str. 10.

⁵⁴ Prav tam, str. 13.

⁵⁵ Rajšp (ur.), *Slovenija*, 6, str. 253; Hozjan, *Gornje Prekmurje*, str. 155.

Slika 8: Mejna kamna med Štajersko in Ogrsko z letnico 1912, ki danes stojita na meji med občinama Ljutomer in Razkrižje (oziroma med KO Pristava in Veščica) jugovzhodno od naselja Pristava (foto: Matija Zorn).

Slika 9: Razlagalni tabli ob mejnikih na nekdanji štajersko-ogrski meji – levo: razlagalna tabla za mejnik na sliki 3, desno: razlagalna tabla za mejnik na sliki 4 (foto: Matija Zorn).

Danes mejna linija na tem odseku ostaja državna meja med republikama Slovenijo in Hrvaško, ki pa zaradi še vedno nedorečene meje med državama⁵⁶ še ni »dobila« mejnih kamnov. Na tem odseku so bili tako mejni kamni, ki so razmejevali Štajersko in Ogrsko, do nedavne postavitve žičnih ograj⁵⁷ edine mejne oznake med državama.

Sklep

Meje so več kot le prostorske razmejitve, saj so povezane s pravnimi, kulturnimi, zgodovinskimi, so-

cialnimi, gospodarskimi in drugimi entitetami.⁵⁸ V mejnih sporih so nesporni mejni kamni običajno dokaz z visoko dokazno vrednostjo.⁵⁹ Na primer meja države mora biti nedvoumno določena oziroma izmerjena tako, da jo je mogoče v vsakem trenutku na novo vzpostaviti, če pride do uničenja ali premikov mejnih oznak. Zato mora biti njihova lega natančno določena s koordinatami v dogovorjenem koordinatnem sistemu.⁶⁰

Predstavljeni mejni kamni ne opravljajo več prvotne vloge, kljub temu pa ima njihova pojavnost po-

⁵⁶ Zadeva.

⁵⁷ Mikša in Zorn, Boundary stones, str. 118.

⁵⁸ Waldhäusl et al., Sind das landsweite, str. 537.

⁵⁹ Zadeva, str. 1848.

⁶⁰ Mlakar, Geodezija, str. 487.

membno vlogo pri razumevanju razvoja pokrajine, saj predstavljajo nekdanjo pokrajinsko stvarnost. S tem so danes del kulturne dediščine – nematerialne v smislu tradicije urejanja odnosov v prostoru in materialne kot arheološka ostalina.⁶¹ Stare mejne oznake, ki ne služijo več prvotnemu namenu, so ogrožene s strani naravnih (na primer poplave (zasutje z naplavinami), preperevanje, pobočni procesi, rast rastlinja) in antropogenih procesov (namerno ali nenamerno odstranjevanje).⁶² Danes se sicer krepí zavedanje, da so mejni kamni pomembna kulturna dediščina,⁶³ v korist tega med drugim govori dejstvo, da so bili predlagani za vključitev med Unescovo svetovno dediščino.⁶⁴

V Sloveniji je v Registru nepremične kulturne dediščine zabeleženih (le) 25 mejnih kamnov,⁶⁵ od teh so štirje povezani z mejo med Štajersko in Ogrsko,⁶⁶ od katerih dva stojita ob Ljutomerski občinski meji (sliki 3 in 4), dva pa v bližnji okolici (v Občini Veržej).⁶⁷ Njihova nezaščita še dodatno pripomore k njihovem težjemu ohranjanju. Kljub nezaščiti pa so v Sloveniji posamezna združenja na lokalni ravni prepoznala njihov pomen za ohranjanje zgodovinskega spomina in turistični potencial⁶⁸ (slika 9), nekateri so tudi že dobili status kulturnega spomenika lokalnega pomena.⁶⁹

VIRI IN LITERATURA

- Čuček, Filip: K problematiki štajersko-hrvaške dravske meje konec 18. stoletja. *Prispevki za novejšo zgodovino* 56, 2016, št. 2, str. 116–128.
- Damjanović, Dean in Kiš, Nataša in Krivec, Miran in Magdič, Andrej in Sapač, Eva in Vešligaj, Suzana: Mura in njena preteklost. *Proteus* 78, 2016, št. 6–8, str. 266–273.
- Guo, Rongxing: *Cross-Border Resource Management*. Amsterdam: Elsevier, 2018.
- Hozjan, Andrej: Dolnje Prekmurje v jožefinski vojaški izmeri 1784 in pomen vira za raziskave tedanjega prostora med Rabo in Muro. *Zbornik soboškega muzeja* 9–10, 2007, str. 7–29.

Hozjan, Andrej: Gornje Prekmurje in del Porabja v jožefinski vojaški izmeri 1784. *Zbornik soboškega muzeja* 8, 2005, str. 147–170.

Hozjan, Andrej: Reka Mura na slovenskem v novem veku. *Ekonomika i ekohistorija* 9, 2013, str. 16–27.

Kos, Milko: Meja proti Ogrski in Hrvatski v štajerskem Podravju. *Poetovio – Ptuj 69–1969: zbornik razprav ob tisočdevetstoletnici* (ur. Vladimir Bračič). Maribor: Obzorja, 1969, str. 83–91.

Kosi, Jernej: Slovenski nacionalni prostor na Ogrskem: ustvarjanje zamisli o slovensko-hrvaški meji v dolgem srednjeevropskem 19. stoletju. *Ustvarjanje slovensko-hrvaške meje* (ur. Marko Zajc). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2018, str. 29–46.

Kovačič, Fran: *Slovenska Štajerska in Prekmurje: zgodovinski oris*. Ljubljana: Matica Slovenska, 1926.

Kovačič, Fran: *Ljutomer: zgodovina trga in sreza*. Maribor: Zgodovinsko društvo, 1926.

Kozorog, Edo: Mejna znamenja na Severnem Primorskem. *Goriški letnik* 32, 2008, str. 77–90.

Krnc, Janez: Veržejske podobe. *Občina Veržej* (ur. Franci Just). Murska Sobota: Franc-Franc, 2013, str. 51.

Kumer, Peter in Zorn, Matija in Žorž, Grega in Gašperič, Primož: From the Great War to interwar fortifications: Changing narratives attached to the military landscape in western Slovenia. *Places of Memory and Legacies in an Age of Insecurities and Globalization* (ur. Gerry O'Reilly). Cham: Springer, 2020, str. 247–263. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-60982-5_11

Lisec, Anka in Dajnko, Jože in Flogie Dolinar, Erna in Čeh, Marjan: Mreža meja in mejnikov: nominacija za UNESCOvo svetovno dediščino. *Geodetski vestnik* 64, 2020, št. 3, str. 403–415.

Magyarországi Közgylésnek Irásai, IV. Kötet. Pozsonyban: Az Országgyűlési Irományok Kiadó Hivatalában, 1844.

Makovec, Juš: Kaj je z Renovci? *Zgodovinski listi* 4, 1995, št. 1, str. 13–14.

Mikša, Peter in Zorn, Matija: Boundary stones: Standing witnesses of World War II borders in present-day Slovenia. *Boundaries and Borders in the Post-Yugoslav Space* (ur. Nenad Stefanov in Srdjan Radović). Berlin: De Gruyter, 2021, str. 99–123. DOI: <https://doi.org/10.1515/9783110712766-005>

Mikša, Peter in Zorn, Matija: Stari mejni kamni na Slovenskem – (ne)koristni označevalci preteklosti. *SLO: časi, kraji, ljudje*, 2021, št. 29, str. 50–55.

Mlakar, Gojmir: Geodezija in planinstvo 2. *Planinski vestnik* 93, 1993, št. 11, str. 486–489.

Odlok o razglasitvi kulturnih spomenikov lokalnega pomena na območju Občine Razkrižje. *Uradni list Republike Slovenije*, 2021, št. 44, str. 2845–2849.

Pavličič, Srečko: *Pozdrav iz Pristave*. Pristava pri Ljutomeru: Samozaložba, 1997.

⁶¹ Zorn in Mikša, Boundary stones, str. 256.

⁶² Waldhäusl et al., Sind das landsweite, str. 226.

⁶³ Prim. Kumer et al., From the Great War, str. 254–255.

⁶⁴ Waldhäusl et al., Der Grenzstein; Waldhäusl, The network; Lisec et al., Mreža meja.

⁶⁵ Iskalno geslo v Registru: mejnik.

⁶⁶ Register.

⁶⁷ Mejnika iz druge polovice 19. stoletja. Evidenčni številki enote dediščine: 7599 in 7600.

⁶⁸ »V letu 2012 je Občina Razkrižje s pomočjo Pokrajinskega muzeja Murska Sobota v okviru projekta EKOMUZEJ MURA zavarovala in uredila dva mejna kamna ...« (Povabilo, str. 11; glej tudi: Strategija, str. 37). Gre za mejna kamna na slikah 3 in 4. Mejni kamen na sliki 4 je mdr. vključen v traso pohodniške poti »Želvec Zoja odkriva in varuje vodne vire«, ki poteka v okolici Stroče vasi v Občini Ljutomer (Želvec).

⁶⁹ Lisec et al., Mreža meja, str. 405; Odlok, str. 2848.

- Pavličič, Srečko: Stari mejniki. *Gea* 5, 1995, št. 8, str. 54–55.
- Pavličič, Srečko: Stari mejniki. *Zgodovinski listi* 4, 1995, št. 1, str. 15–16.
- Perko, Drago in Zorn, Matija in Ciglič, Rok in Breg Valjavec, Mateja: Changing river courses and border determination challenges: The case of the Slovenian–Croatian border. *Geospatial Challenges in the 21st Century* (ur. Kostis Koutsopoulos, Rafael de Miguel González in Karl Donert). Cham: Springer, 2019, str. 213–230. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-04750-4_11
- Philippi, Nikolaus: *Grenzsteine in Deutschland: Entstehung und Geschichte der Grenzsteine als Steinerne Zeugen in Wald und Flur*. Bad Langensalza: Verlag Rockstuhl, 2014.
- Podobnikar, Tomaž: Georeferencing and quality assessment of Josephine survey maps for the mountainous region in the Triglav National Park. *Acta geodætica et geophysica Hungarica* 44, 2009, št. 1, str. 49–66. DOI: <https://doi.org/10.1556/AGeod.44.2009.1.6>
- Povabilo v Razkrižje kot: »Razkrižje – križpotje, ki združuje«*. Razkrižje: Turistično narodopisno društvo Razkrižje, 2019. URL: http://www.razkrižje.si/wp-content/uploads/2019/04/Povabilo-v-Razkri%C5%BEje-2019_v8_lr.pdf (1. 6. 2022).
- Radovanovič, Sašo: Reka Mura v 16. in 17. stoletju: meja, spori, poplave, jezovi, plovba, mlini ... *Zgodovinski listi* 14, 2006, št. 1, str. 7–33.
- Radovanovič, Sašo: Štajerski del Pomurja v 16. in 17. stoletju. *Zbornik soboškega muzeja* 9–10, 2007, str. 31–55.
- Radraststation Zeltling. *Gemeindenachrichten Radkersburg Umgebung*, december 2013, str. 4. URL: <http://www.ra2.at/wp-content/uploads/2013/12/9-G-Nachrichten2013HP.pdf> (1. 10. 2022).
- Rajšp, Vincenc (ur.): *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787*, Opisi in Karte, 6. zvezek. Ljubljana: ZRC SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 2000; 7. zvezek. Ljubljana: ZRC SAZU, Arhiv Republike Slovenije, 2001.
- Ratiznojnik, Anton: Na valovih Mure in zgodovine: zgodovinski razvoj občine Veržej. *Občina Veržej* (ur. Franci Just). Murska Sobota: Franc-Franc, 2013, str. 15–24.
- Register kulturne dediščine*. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo. URL: <https://www.gov.si teme/register-kulturne-dediscine/> (1. 6. 2022).
- Simmerding, Franz X.: *Grenzzeichen, Grenzsteinsetzer und Grenzfrevler: ein Beitrag zur Kultur-, Rechts- und Sozialgeschichte*. München: Deutschen Verein für Vermessungswesen, 1996.
- Slak, Janez in Triglav, Joc in Boldin, Danijel in Mavec, Majda in Fonda, Mihael: *Dediščina katastrov na Slovenskem: Digitalni arhiv zemljiškega katastra, katastra stavb in državnih prostorskih načrtov*. Ljubljana: Geodetska uprava Republike Slovenije, 2019.
- Strategija razvoja turizma za Razkrižje 2018–2028*. Razkrižje: Občina Razkrižje, 2020. URL: http://www.razkrižje.si/wp-content/uploads/2018/11/Strategija-razvoja-turizma_Ob%C4%8Dina-Razkri%C5%BEje.pdf (1. 6. 2022).
- Šašel Kos, Marjeta: The boundary stone between Aquileia and Emona. *Arheološki vestnik* 53, 2002, str. 373–382.
- Šraj, Peter: *Beltinci: 1322–1993*. Beltinci: Občina, 1995.
- Štih, Peter: Salzburg, Ptuj in nastanek štajersko-madžarske meje v današnji Sloveniji. *Zgodovinski časopis* 50, 1996, št. 4, str. 535–544.
- Triglav Čekada, Mihaela in Oven, Katja in Radovan, Dalibor in Koler, Božo in Kogoj, Dušan in Kuhar, Miran in Lisec, Anka in Sterle, Oskar in Stopar, Bojan: *Stalna geodetska znamenja kot temelj za kakovostno delovanje geodetske stroke*. Končno poročilo, Ciljni raziskovalni projekt V2-1924. Ljubljana: Geodetski inštitut Slovenije, 2021.
- Triglav Čekada, Mihaela in Oven, Katja in Radovan, Dalibor in Stopar, Bojan in Koler, Božo in Kogoj, Dušan in Kuhar, Miran in Lisec, Anka in Sterle, Oskar in Režek, Jurij: *Stalna geodetska znamenja kot temelj za delovanje geodetske stroke*. *Geodetski vestnik* 65, 2021, št. 2, str. 298–309.
- Waldhäusl, Peter in Twaroch, Christoph in Navratil, Gerhard in Mansberger, Reinfried in König, Heinz in Hiermanseder, Michael in Hanke, Klaus in Schennach, Gerda in Günther, Abart: Der Grenzstein als Symbol für das Grundeigentum soll UNESCO Welterbe werden. *Österreichische Zeitschrift für Vermessung und Geoinformation* 102, 2014, str. 1, 11–23.
- Waldhäusl, Peter: The network of boundaries and its monuments for world heritage. *Border Areas – Encounter Areas: Neighbourhood Conflicts and Neighbourhood Co-Operations in Europe* (ur. John Ziesemer). Berlin: ICOMOS, 2017, str. 38–44.
- Waldhäusl, Peter in Günther, Abart in Hanke, Klaus in Hiermanseder, Michael in König, Heinz in Mansberger, Reinfried in Navratil, Gerhard in Schennach, Gerda in Twaroch, Christoph: Sind das landsweite Netzwerk von Grenzen und die Grenzsteine ein Weltkulturerbe? *DGPf Tagungsband* 22, 2013, str. 534–542.
- Zadeva PCA št. 2012-04 v zvezi z arbitražo po arbitražnem sporazumu med Vlado Republike Hrvaške in Vlado Republike Slovenije, podpisanem 4. novembra 2009. *Uradni list Republike Slovenije*, 2019, št. 18.
- Zelko, Ivan: Stoletne razprtije zaradi reke Mure med Avstrijo in Madžarsko. *Kronika* 32, 1984, št. 1, str. 24–27.
- Zelko, Ivan: *Zgodovina Prekmurja*. Murska Sobota: Pomurska založba, 1996.

Zorn, Matija in Mikša, Peter: Boundary stones and their »hidden« legacy in Slovenia. *Hidden Geographies* (ur. Marko Krevs). Cham: Springer Nature, 2021, str. 233–259. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-74590-5_11

Zorn, Matija: Jožefinski vojaški zemljevid kot geografski vir. *Geografski vestnik* 79, 2007, št. 2, str. 129–140.

Želvetica Zoja odkriva in varuje vodne vire: 1,2,3 pešpoti. Maribor: Zavarovalnica Maribor, 2006.

S U M M A R Y

Boundary stones on the border between the Duchy of Styria and the Kingdom of Hungary. A few examples from the Municipality of Ljutomer and its surroundings

Borders and boundary markers constitute the basis for drawing administrative or territorial delimitations between or within countries. In respect of boundary markers, special attention is paid to boundary stones—physical markers that identify land borders. In the territory of the former Habsburg Monarchy, one can locate many boundary stones that, for example, marked the boundaries of seigniorial, dominical, and church estates as well as administrative and provincial borders. This contribution presents the latter, that is, boundary stones that marked the “Slovenian” section of the border which separated the Duchy of Styria and the Kingdom of Hungary until the end of the First World War, with a particular focus on the wider area of the Municipality of Ljutomer. Although these boundary stones no longer serve their original purpose, in some areas they still coincide with municipal and cadastral boundaries.

The northern about seventy-kilometre-long “Slovenian” part of the Styrian–Hungarian border roughly followed the watercourse Kučnica (Ger.: Kutschnitz), which currently forms the border between the Republic of Slovenia and the Republic of Austria. The central section ran along the River Mura, now falling entirely in Slovenian territory, and the southern section traversed the Slovenske Gorice hills, which mark the present border between the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia.

Given the above, a significant part of the border ran along watercourses as clearly visible dividers, the shifting courses of which may nevertheless hamper permanent administrative demarcation, especially in flat areas, exposed to frequent flooding and meandering. This also holds for the Mura and its shifting

riverbed, which has been the subject of conflicts and legal disputes since as early as the first half of the sixteenth century. The border was finally delineated in the mid-eighteenth century, also by installing boundary stones. The preserved ones bear the inscription of the year 1754. The boundary stones were also recorded on the maps of the First Military Survey of the Habsburg Monarchy from the 1780s. The border between the Duchy of Styria and the Kingdom of Hungary was mapped twice within the scope of this survey—mapping the Kingdom of Hungary (1782–1785) on the one hand and the provinces of Inner Austria (1784–1787) on the other. The boundary stones were marked approximately 1.5–2 km apart in the Inner Austrian provinces survey and about 3 km apart in the Hungarian kingdom survey. There were also differences in terms of drawing the border line, with the Inner Austrian one providing a more accurate and detailed representation. For example, the provincial border, which now separates the municipalities of Ljutomer and Razkrižje, was drawn as a straight line on the map produced for the Kingdom of Hungary survey and followed the relief features of the stream determining the border on the map for by the Inner Austrian provinces survey. As a result, the latter coincides much better with the contemporary municipal border. A few boundary stones that have been preserved along the border stream bear the inscriptions 1754, the year when the border was marked out meticulously for the first time, and 1912, signifying the year when another border mapping survey was carried out.

After the First World War, the boundary stones on the border separating the Duchy of Styria and the Kingdom of Hungary lost their original purpose. In the northern section of the border, that is, the Kučnica as far as its confluence with the Mura, they were replaced by boundary stones separating the newly established Republic of Austria and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (later Yugoslavia). Currently, these boundary stones identify the border between Austria and Slovenia. In the area of the Mura, boundary stones were no longer required after both its riverbanks became part of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Yugoslavia)—or, more specifically, its administrative unit, the Drava Banovina. In the southern section of the border, that is, the area traversing the Slovenske Gorice hills, which also became part of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Yugoslavia), the border was transformed into an internal administrative border separating the Drava Banovina and the Sava Banovina (later Croatia), where no boundary stones were placed. This section of the border line now determines the state border between the Republic of Slovenia and the Republic of Croatia and is yet to be marked by boundary stones.

ISSN 0023-4923 (tiskana izdaja)
ISSN 2670-6865 (spletna izdaja)
UDK 94(497.4)